

TRADUCEREA TEXTELOR JURIDICE ALE UNIUNII. CAZUL
DEPARTAMENTULUI DE LIMBA ROMÂNĂ DIN CADRUL
DIRECȚIEI GENERALE TRADUCERI A COMISIEI EUROPENE
(DGT)

TRANSLATING FOR EUROPE: DGT.RO'S CASE

ANDREEA MONICA BULGARU¹

Rezumat: Principiul egalității de tratament stă la baza construcției europene, prin urmare acceptarea și punerea în valoare a diversității lingvistice a statelor membre ale UE este fundamentală. Pentru a funcționa multilingv, fiecare instituție a Uniunii are un serviciu de traducere. În cazul Comisiei Europene, acesta se intitulează Direcția Generală Traduceri (DGT). Acest serviciu traduce textele redactate de celelalte direcții ale Comisiei sau textele care le sunt destinate acestor direcții, din și în cele 24 de limbi oficiale ale UE. Unitatea de la Bruxelles a Departamentului de limba română² este în principal cea care se ocupă de traduceri juridice. Articolul de față analizează principalele două categorii de texte juridice pe care le traducem, trece în revistă provocările cu care se confruntă traducătorii atunci când traduc aceste texte, precum și o parte dintre soluțiile pe care acestea se pot baza.

Cuvinte-cheie: traduceri juridice, limbă-sursă, limbă-țintă, limbă-pivot, echivalare, e-justiție

Abstract: The principle of equal treatment is at the heart of the European construction, so there is no other path but to accept the linguistic diversity of EU member states. To function in a multilingual way, every EU institution has a translation service, and in the Commission's case, this is the Directorate-General for Translation (DGT). DGT translates texts originating from or addressed to this institution into and out of the EU's 24 official languages. The Brussels unit of the

¹ Administrator lingvistic, Departamentul de limba română, Direcția Generală Traduceri, Comisia Europeană, andreea.bulgaru@ec.europa.eu

² Pentru mai multe informații privind organizarea și funcționarea Departamentului de limba română din cadrul DGT, a se vedea „Activitatea de traducere în cadrul Comisiei Europene”, Ana-Maria Agafiței.

Romanian Language Department³ is mainly the one dealing with legal translations. The present paper looks into the two main types of legal documents we translate and offers some insight into the most frequent challenges the translators face and some of the solutions they can rely on.

Key words: legal translation, target language, source language, pivot language, equivalence, e-justice

La data de 1 ianuarie 2007, odată cu aderarea României la Uniunea Europeană și în concordanță cu principiul multilingvismului, limba română a dobândit statutul de limbă oficială a Uniunii. Temeiul juridic al acestui statut este Regulamentul 1/1958 de stabilire a regimului lingvistic al Comunității Economice Europene⁴, modificat succesiv, cu fiecare val de aderare, pentru a include noile limbi oficiale.

Activitatea autoarei în cadrul Departamentului de limba română din cadrul Direcției Generale Traduceri a Comisiei Europene a început în același an, 2007. Prin urmare, aspectele care vor fi analizate în articolul de față și care au fost prezentate în cadrul Conferinței *Traducerile juridice în cadrul Uniunii Europene*, Iași, 18-19 mai 2017, reprezintă concluziile desprinse exclusiv din activitatea practică de 10 ani de traducere și revizuire a unor texte preponderent juridice, fără pretenția exhaustivității sau a unui demers științific ori academic.

Din perspectiva procesului de traducere, am clasificat documentele juridice pe care le primește serviciul de traducere al Comisiei Europene în două categorii principale:

(A) documente care reflectă relația directă dintre dreptul Uniunii sau instituțiile europene, pe de o parte, și ordinea juridică internă a statelor membre, în speță România, pe de altă parte. Din această categorie fac parte propunerile legislative ale Comisiei (propuneri de regulamente sau de directive), deciziile, comunicările și recomandările emise de această instituție, corespondența dintre Comisie și autoritățile române, precum și corespondența dintre persoanele fizice sau juridice din România și serviciile Comisiei;

³ For more information regarding the organisation and functioning of the Romanian Language Department within DGT, see „Activitatea de traducere în cadrul Comisiei Europene”, Ana-Maria Agafiței.

⁴ JO 17, 6.10.1958, p. 385-386.

(B) documente care au un rol informativ, prezentând dreptul intern al statelor membre, și platformele sau instrumentele de cooperare juridică transfrontalieră, accesibile pe portalul e-justiție.

În continuare vom prezenta cele mai recurente probleme întâmpinate în procesul de traducere, în funcție de categoriile de documente amintite anterior. Pentru prima categorie, provocările pot fi analizate dintr-o dublă perspectivă: cea a limbii-surs și cea a limbii-țintă, iar în ceea ce privește a doua categorie, provocările țin, pe de o parte, de constrângeri administrative și, pe de altă parte, de dificultățile inerente procesului de echivalare a unor termeni care provin din sisteme de drept diferite.

I. Provocări

1. Provocările legate de textul în limba-surs

a. Inovații conceptuale/terminologice

Dacă în cazul cuvintelor nou apărute echivalarea în limba română se poate limita la aspectul formal, *comitology* – comitologie, *ecoconditionality* – eco-condiționabilitate, *flexicurity* – flexicuritate, în cazul unor termeni existenți care își lărgesc semnificația cu sensuri noi, dictate de anumite realități economice, sociale, juridice etc., traducătorul este pus în fața alegerii între o echivalare formală și o traducere descriptivă. De exemplu, *bank resolution* ar putea fi echivalat formal prin „rezoluție bancară” sau ar putea deveni, într-o traducere descriptivă, „soluționarea situațiilor de criză din mediul bancar”. Soluțiile pe care le au la îndemână traducătorii din DGT vor fi detaliate în secțiunea II.

b. Polisemia/omonimia

Cheia rezolvării situațiilor în care în textul-surs apar cuvinte care pot avea sensuri diferite este contextul. Prin urmare, ne vom baza pe context pentru a înțelege sensul unor termeni precum *claim*, *duty*, *custody* etc.:

[EN] (...) *adjustments in situations where a claim is cancelled after it has been booked to the accounts as revenue, in particular in the event of offsetting against a debt* (...)

[RO] (...) ajustările aferente situațiilor în care o creanță este stinsă după ce a fost înregistrată în contabilitate drept venit, în special în cazul unei compensări cu o datorie (...)

[EN] *When assessing the admissibility of the claim brought forward* (...)

[RO] Atunci când se evaluează admisibilitatea **cererii** prezentate (...)

[EN] *allowances for shift work or standby **duty** at the official's place of work or at home*

[RO] indemnizații pentru muncă în schimburi sau pentru **obligația** de a rămâne la dispoziția instituției la locul de muncă sau la domiciliu

[EN] *Regulation (EC) No 673/2005 imposed a 15% *ad valorem* additional **duty** on imports of certain products*

[RO] Regulamentul (CE) nr. 673/2005 a instituit o **tax** suplimentară *ad valorem* de 15 % asupra importurilor anumitor produse

[EN] *The petitioner, who was awarded **custody** of his daughter (...)*

[RO] Petiționarul, cărui i-a fost **încredințat** fiica sa (...)

[EN] *Between 2010 and 2015, 591 people died in police **custody** (...)*

[RO] Un număr de 591 de persoane au murit în **arestul** poliției în perioada 2010-2015 (...)

O situație opusă o reprezintă itineranța terminologică, atunci când un termen își schimbă conținutul, păstrându-și însă forma, în funcție de domeniul de drept în care este folosit. De exemplu, *habitual residence* nu va pune probleme de traducere, dar criteriile care stau la baza definiției acestui termen *inter alia* în dreptul familiei⁵, în dreptul succesoral⁶ sau în materia securității sociale⁷ vor fi diferite.

c. Ambiguități sau erori de redactare

Limba-sursă a documentelor este în mod predominant engleza, însă nu la fel de frecvente sunt cazurile în care această limbă este limba maternă a autorului/autorilor textelor⁸. Prin urmare, eventualele ambiguități sau erori de redactare trebuie clarificate de aceeași echipă, aflați în dialog cu echipele de traducători pe tot parcursul procesului de traducere.

*However, in so far as the protection of the person or the property of the adult requires, the competent authority exceptionally **takes into consideration** the law of another State with which the situation has a*

⁵ Pentru stabilirea reședinței obișnuite a copilului, a se vedea cauzele C-523/07 și C-497/10.

⁶ I. Olaru, *Dreptul european al succesiunilor internaționale. Ghid practic*, Editura Notarom, București, 2014.

⁷ http://europa.eu/rapid/press-release_IP-14-13_ro.htm, accesat la 11 septembrie 2017.

⁸ Funcționari ai Comisiei care provin din toate statele membre.

substantial connection. În acest exemplu autorul textului a clarificat faptul că autoritățile competente aplică și nu doar țin seama de legea celui alt stat. În cazul unui enunț redactat ambiguu în mod intenționat, ca rezultat al unor negocieri politice, ambiguitatea se redă în limbile țintă.

2. Provocări legate de textul în limba țintă

a. Schimbări frecvente ale legislației naționale

Literatura de specialitate este cu siguranță în a afirma că termenii din legislația Uniunii au un caracter „ne-național”⁹, autonom. Cu toate acestea, procesul de echivalare a termenilor juridici presupune ca etapă obligatorie verificarea lexicului național pentru termeni care ar putea reda un sens cât mai apropiat. Iar atunci când textele se referă la situația specifică din România¹⁰, terminologia națională este în mod evident cea care se impune. Schimbările frecvente ale cadrului juridic au implicații și asupra traducătorilor, aceștia fiind obligați să verifice terminologia corect, utilizată în actele normative aflate în vigoare în momentul efectuării traducerii. Astfel, termeni precum „învinuit”, „persoană vătămată” sau „recurs în anulare” nu vor putea fi folosiți cu sensurile juridice pe care le aveau înainte de adoptarea noilor coduri (penal/de procedură penală), întrucât nu mai există în noile prevederi.

b. Terminologie „impusă” de:

i. acte adoptate anterior

Din motive de securitate juridică, terminologia trebuie să fie coerentă în toate documentele ce formează un pachet legislativ. Ținând seama de acest principiu, traducătorul care are o soluție terminologică mai adecvată pentru un document subsecvent va trebui să cântărească plusvaloarea acestei soluții față de inconvenientele lansării unei proceduri de rectificare a textelor anterioare.

ii. experți naționali

Terminologia din unele domenii foarte specializate poate apărea inundată de barbarisme la o primă citire. De exemplu, traducerea englezescului *capabilities* prin „capabilități” este de multe ori percepută ca

⁹ J. Baaij – University of Amsterdam, Amsterdam Circle for Law & Language.

¹⁰ De exemplu, în cazul rapoartelor privind mecanismul de cooperare și verificare (https://ec.europa.eu/info/effective-justice/rule-law/assistance-bulgaria-and-romania-under-cvm/cooperation-and-verification-mechanism-bulgaria-and-romania_ro, accesat la 8 septembrie 2017).

„un neologism inutil în raport cu mai vechiul capacitate”¹¹, însă acest termen este consacrat în domeniul militar¹², însemnând „în cadrul NATO – abilitatea de a executa o anumită acțiune sau de a obține un anumit efect în cadrul UE – abilitatea de a furniza un efect operațional cerut de standarde specifice într-un mediu nominalizat, într-un timp specificat și de a susține acel efect pentru o perioadă indicată de timp”¹³.

Tot astfel, „sustenabilitate” înseamnă – în domeniul financiar – capacitatea de „a se dezvolta prin resurse proprii” sau de a se dezvolta „controlat, fără creșteri bruște, astfel încât să nu se producă dezechilibre majore între componentele unui macrosistem”¹⁴. De exemplu, politicile fiscale sunt sustenabile dacă nu induc „distorsiuni în sistemul economic, manifestate prin creșterea explozivă a datoriei publice, creșterea fiscalității, reducerea drastică a cheltuielilor bugetare sau monetizarea deficitelor publice”¹⁵.

II. - Soluții

Pe lângă soluțiile amintite anterior, și anumite dialoguri cu autorul textului sau exploatarea contextului, instrumentele pe care se bazează traducătorii din DGT sunt, într-o ordine care nu reflectă importanța acestora:

- a. perfecționarea profesională continuă (cursuri organizate intern sau de către organisme partenere, precum EIPA¹⁶ sau ERA¹⁷);

¹¹ <https://andreivocila.wordpress.com/2010/11/11/capabilitatile-%E2%80%93-dimensiune-determinanta-a-transformarii-alianței-impactul-asupra-fortelor-terestre/>, accesat la 11 septembrie 2017.

¹² A se vedea, de asemenea, Perspective ale securității și apărării în Europa, Sesiunea de comunicări științifice, 19-20 noiembrie 2009, București, Volumul 2, Coordonator dr. Constantin Motofle, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2009.

[Perspective_ale_securitatii_si_apararii_in_Europa_vol2.pdf](#), accesat la 11 septembrie 2017.

¹³ <https://andreivocila.wordpress.com/2010/11/11/capabilitatile-%E2%80%93-dimensiune-determinanta-a-transformarii-alianței-impactul-asupra-fortelor-terestre/>, accesat la 11 septembrie 2017.

¹⁴ <https://despretot.info/sustenabil-dex-definitie/>, accesat la 11 septembrie 2017.

¹⁵ Lect. univ. dr. Andreea Stoian, www.ase.ro/upcpr/profesori/758/Seminar%204_FPOP.pdf, accesat la 11 septembrie 2017.

¹⁶ <http://www.eipa.eu/>

- b. consultarea bazelor de date terminologice (de exemplu, IATE);
- c. colaborarea cu terminologii departamentului;
- d. opinii din partea unor experți (de exemplu, din partea membrilor Rețelei de excelență a departamentului român sau a unor specialiști din instituțiile naționale și/sau europene);
- e. compararea cu alte versiuni lingvistice (traducătorii au acces la traduceri în curs ale colegilor din alte departamente; prin urmare, se poate efectua o comparație multilingvă înainte de finalizarea documentelor.)

A doua parte a prezentei analize este dedicată portalului [e-justiție](#), și anume unor informații generale despre portal și unor observații legate de specificul procesului de traducere a fișelor informative publicate pe acesta.

Portalul e-justiție a fost lansat în anul 2010, fiind încă de la început multilingv – 23 de versiuni lingvistice – și, mai nou, accesibil de pe tabletă /telefon. Acesta conține în prezent în jur de 30 000 de pagini cu informații privind aproximativ 150 de teme legate de legislația, jurisprudența și autoritățile judiciare competente ale Uniunii și ale celor 28 de state membre.

De asemenea, portalul include formulare dinamice pentru un număr de zece instrumente de drept civil: somația europeană de plată, cererile cu valoare redusă, despăgubirea victimelor infracționalității, titlul executoriu european, competența judiciară, recunoașterea și executarea hotărârilor în materie civilă, comercială, matrimonială și în materia răspunderii pierdute, asistența judiciară, obligațiile de întreținere, comunicarea sau notificarea actelor, obținerea de probe în materie civilă și comercială și ordonanța asiguratorie europeană de indisponibilizare a conturilor bancare.

Aceste formulare pot fi completate online în limba justițiabilului, iar rubricile formularului pot fi traduse automat în limba instanței sau autorității sesizate, urmând a fi trimise fie prin mijloace electronice de comunicare, dacă sunt acceptate de autoritatea destinatară, fie prin poștă.

Eforturile de consolidare a cooperării judiciare transfrontaliere au avut rezultate concrete:

- i. registrele comerciale, funciare și de insolvență ale statelor membre sunt în prezent interconectate, iar de pe portalul e-justiție se pot efectua cereri în registrul oricărui stat membru;

¹⁷ <https://www.era.int>

ii. funcțiile „Găsiți un avocat, notar/traducător/interpret/mediator” permit efectuarea de cereri ale unui astfel de practician, în orice stat membru, după nume, arie de competență, zonă geografică, limbi vorbite etc.;

iii. justițiabilii sau practicienii în drept pot accesa o bază de date a instanțelor competente și

iv. pot efectua cereri în jurisprudența națională și europeană.

Numărul de persoane care au accesat portalul e-justiție a crescut constant din 2010, depășind în 2016 cifra de 3,5 milioane de vizitatori.

După cum am precizat deja, din perspectiva traducerii, provocările aferente acestui tip de documente sunt legate, pe de o parte, de anumite limitări administrative și, pe de altă parte, de dificultatea inerentă a procesului de echivalare a unor termeni care provin din sisteme de drept diferite.

Din punctul de vedere al gestionării fluxului de traducere, aceste texte sunt externalizate aproape în integralitate, traducerea lor fiind realizată de contractanți externi și verificată doar punctual de DGT. În plus, având în vedere varietatea limbilor în care sunt redactate, și anume toate limbile oficiale ale Uniunii Europene, se folosește traducerea din limbile-pivot engleză și franceză.

În ceea ce privește traducerea efectivă, soluțiile țin seama de faptul că aceste texte sunt destinate publicului și că principala funcție pe care trebuie să o îndeplinească este cea de informare, de mediatizare a unui sistem de drept străin. Suntem într-un context complet diferit față de prima categorie de texte, în care litera și spiritul legii trebuie respectate cu strictețe în toate versiunile lingvistice, pentru a produce efecte juridice identice în toate statele membre.

Prin urmare, soluțiile vor fi, după caz: echivalența formală, de exemplu, atunci când termenul nu există în sistemul de drept al limbii-țintă și o traducere formală are sens în această limbă, (de exemplu, *Crown Court* – Curtea Coroanei), echivalența funcțională (de exemplu, *limited divorce* – separație de fapt, *Master of the Rolls* – Președintele secției civile a Curții de Apel, în acest din urmă caz echivalența fiind parțială, deoarece se simplifică conceptul din limba-sursă și se preia o singură funcție, pentru care s-a găsit echivalent) sau traducerea descriptivă (*Conseil d'État* – Instanța supremă administrativă din Franța).

Având în vedere imperfecțiunile inerente procesului de echivalare a unor sisteme de drept care nu se suprapun niciodată perfect, de fiecare dată se redă termenul în limba-sursă.

În plus, există în DGT o rețea informală a traducătorilor cu studii juridice care pot oferi în timp scurt explicații ample despre cadrul juridic național în care au fost formați.

Spre deosebire de științele „exacte”, care au o valență universală, limbajul juridic este în mare măsură tributar culturii juridice naționale. Încercarea de a suprapune două sisteme juridice în scopul traducerii relevă cel mai bine aceste dezacorduri.

În concluzie, traducerile juridice sunt printre cele mai dificile traduceri specializate, deoarece acestea îmbină „precizia traducerilor tehnice cu creativitatea traducerilor literare”¹⁸. Traducătorul de texte juridice trebuie să cunoască în detaliu cele două sisteme de drept și să fie capabil să recreeze un text care să producă aceleași efecte juridice ca textul-sursă, fără să preia elemente de topic, semantic sau sintaxă ale limbii-sursă. Acesta este în orice caz obiectivul pe care îl urmărim în fiecare zi, cu fiecare text.

¹⁸ <http://daily.unitedlanguagegroup.com/stories/editorials/challenges-legal-translation>, accesat la 11 septembrie 2017.

